

Główne determinanty migracji zarobkowych Polaków do państw Unii Europejskiej po 2004 roku i ich następstwa

ANDRZEJ WOJTASZAK

ORCID: 0000-0002-5615-9438

Uniwersytet Szczeciński, Wydział Nauk Społecznych

e-mail: andrzej.wojtaszak@usz.edu.pl

Słowa kluczowe: migracje zarobkowe, Unia Europejska, determinanty migracyjne, społeczne następstwa migracji

Abstrakt

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku pozwoliło na swobodny przepływ obywateli i migracje zarobkowe. Na początku naszego członkostwa w UE rynki pracy otworzyły: Szwecja, Irlandia, Wielka Brytania, a w 2006 roku: Finlandia, Grecja, Hiszpania, Portugalia oraz Włochy i Holandia. Pozostałe państwa członkowskie czekały na przystąpienie Polski do układu Schengen (21 grudnia 2007 r.). Od 30 marca 2008 roku Polacy, bez kontroli osobowych na granicach wewnętrznych, mogą przekraczać granice Wspólnoty. W 2011 roku zniesiono wszelkie ograniczenia dla Polaków na rynku pracy w państwach UE. Wyjazdy zarobkowe Polaków w drugiej dekadzie XXI wieku mają charakter krótkoterminowy lub długoterminowy (dotyczy to także rezydentów), pierwsze z nich objęły ponad 2 miliony obywateli rocznie. Poza korzyściami materialnymi dla migrantów istnieją także skutki negatywne, związane z rozłąką rodzin czy ograniczeniem kontroli nad wychowaniem młodego pokolenia oraz opieką nad seniorami.

Main Determinants of Poles' Economic Migration to the European Union Countries after 2004 and Their Consequences

Keywords:

labor migrations, European Union, migration and social determinants, consequences of migration

Abstract

Poland's accession to the EU in 2004 allowed for free movement citizens and labor migrations. From the beginning of our membership in the EU, labor markets was opened by: Sweden, Ireland, Great Britain, and in 2006: Finland, Greece, Spain, Portugal as well as Italy and the Netherlands. The other member states waited for Poland's accession to the Schengen Agreement (December 21, 2007). From March 30, 2008, Poles, without personal checks at internal borders, they may cross the borders of the Community. Since 2011, all restrictions for Poles on the labor market in EU countries have been abolished. Poles' economic migration in the second decade of the 21st century is short-term or long-term (this also applies to resi-

dents), the first of them amounted to over 2 million citizens annually. Besides material benefits for migrants, there are also consequences negative, related to the separation of families or limitation of control over the upbringing of the young generations and caring for seniors.

Wprowadzenie

Pierwsze duże migracje Polaków rozpoczęły się już na przełomie XIX i XX wieku, przed pierwszą wojną światową, kiedy to „za chlebem” do Stanów Zjednoczonych wyjechało ponad 4 mln osób. Proces ten powtórzył się w okresie II Rzeczypospolitej – w poszukiwaniu lepszych warunków do życia wyjechało około 2,1 mln osób. Do kolejnej fali migracji z powodów ekonomicznych (i politycznych) doszło w latach 80. XX wieku, kiedy to z Polski wyjechało 2,2 mln osób (Bobrowska, 2013, s. 50–52). W ostatnich latach – po roku 1989 – zauważalnie zwiększyła się skala emigracji. Istotną sprawą jest tu zapewne transformacja ustrojowa, która dokonała się w Polsce 32 lata temu (Horolets, Lesińska, Okólski, 2019, s. 8–11). Zmiany polityczne w 1989 roku spowodowały, że Polacy, dostrzegając zachodzące procesy migracyjne, wykorzystali możliwości zatrudnienia w innych państwach UE (po 2004 r.), a nasze państwo stało się istotnym krajem tranzytowym (MSWiA, 2011, s. 4–5).

Postępująca globalizacja, przemiany ekonomiczne i polityczne w poszczególnych krajach Unii Europejskiej, kryzysy demograficzne, konflikty międzynarodowe, a także przemiany kulturowe wymuszają podejmowanie odpowiednich decyzji, które związane są m.in. z nasilającymi się procesami migracyjnymi. Według prognoz dla Unii Europejskiej do 2040 roku dojdzie do dużych zmian populacyjnych. Liczba ludności zmaleje z 344 mln do 304 mln. Będzie się to wiązało ze wzrostem ludności w wieku poprodukcyjnym (Iglicka, Olszewska, Stachurski, 2005, s. 3–4). Migracje ekonomiczne (lub inaczej zarobkowe) najczęściej motywowane są kwestiami finansowymi. Stwarzają one szansę na podwyższenie zarobków migrantów, a tym samym standardu ich życia. Celem wyjazdu jest zmiana własnego statusu społecznego, podniesienie prestiżu wśród rodziny i znajomych poprzez poznanie innej kultury, języka czy zdobycie doświadczenia zawodowego. Wyjazdy zarobkowe motywowane są również dysproporcją w zarobkach między Polską a innymi krajami, niezadowalającym systemem socjalnym i frustracją wywołaną własną sytuacją bytową (Homoncik, Pujer, Wolańska, 2017, s. 7–9).

Polska zmaga się z wieloma problemami wpływającymi na naszą sytuację demograficzną. Należą do nich: postępująca globalizacja, mały przyrost naturalny, a także powiększająca się stale liczba osób w wieku poprodukcyjnym i duży odsetek osób przebywających na stałe poza granicami kraju (Zespół do Spraw Migracji, 2019, s. 3). Jak wynika z danych statystycznych, przyrost naturalny z roku na rok maleje, a rośnie liczba osób w wieku poprodukcyjnym. Według prognoz Głównego Urzędu Statystycznego liczba osób w wieku poprodukcyjnym (powyżej 60. roku życia) w 2020 roku stanowiła 25,9% ogółu ludności, a w najbliższych latach ulegać będzie zwiększeniu – w 2030 roku wyniesie 29,0 %, w 2040 – 34,4%, a w 2050 – 40,4% ogółu ludności (MRPiPS, 2017, s. 16).

Cele i metody badań

Celem prezentowanego artykułu jest przedstawienie znaczenia procesów migracyjnych dla zmian ekonomicznych i demograficznych w Polsce. Analiza została zawężona do tzw. migracji zarobkowych o charakterze ekonomicznym. Badaniu poddano zjawisko migracji zarobkowej z Polski powyżej 3 miesięcy do 12 miesięcy (krótkookresowe), od 2004 roku, tj. od wstąpienia Polski do UE. Samo zjawisko migracji analizowane jest z wykorzystaniem metod ilościowych: porównawczej oraz analizy strukturalnej i opiera się na dostępnych danych statystycznych. Autor wybrał ważne dla polskich procesów migracyjnych daty, które pozwolą na uchwycenie zachodzących zmian. Rok 2004 związany jest ze wstąpieniem Polski do UE, rok 2015 to z kolei kulminacyjny okres napływu migrantów do Europy z Bliskiego Wschodu i Północnej Afryki, co zmieniło stosunek wielu państw do zjawiska migracji; ostatnie trzy daty, lata: 2018 (szczytowy moment wyjazdów krótkoterminowych Polaków do UE) oraz 2019 i 2020 związane są z problemami migracyjnymi w okresie pandemii COVID-19 oraz wystąpieniem Wielkiej Brytanii z UE, wywołanym brexitem, co w znaczny sposób miało i będzie mieć wpływ na kwestie migracji zarobkowych Polaków. Ze względu na ograniczone ramy artykułu autor nie podejmuje tematu migracji zarobkowych Polaków w terminach długookresowych (12 miesięcy i powyżej), np. w 2020 roku dotyczyło to 12 272 osób, czy kwestii emigrujących Polaków na pobyt stały do państw UE (GUS, 2021b, s. 224–225). Według prognozy demograficznej Głównego Urzędu Statystycznego liczba Polaków w 2030 roku ma wynosić 37 185 tys., w 2040 roku 35 668 tys., w 2050 roku 33 951 tys. osób. Sytuacja wygląda jeszcze gorzej, gdy przyjrzymy się populacji w wieku produkcyjnym, która maleje analogicznie do 58% w 2030, 54,7% w 2040 oraz 48,8 % w 2050 roku, co stawia nasz kraj w gronie poszukujących w przyszłości migrantów, niezbędnych na polskim rynku pracy (GUS, 2021b, s. 227).

Autor stara się znaleźć odpowiedź na pytania dotyczące pozytywnych i negatywnych następstw krótkoterminowych wyjazdów zarobkowych, najczęściej sezonowych. Zwraca także uwagę na pogłębiający się tzw. drenaż mózgow, który dotyczy osób najlepiej przygotowanych do pracy zarobkowej poza granicami Polski, co nie tylko może być powodem dalszego przedłużania kontraktów o zatrudnieniu, ale pozbawia nasz kraj dobrze przygotowanych, wykształconych pracowników. Co gorsze, za granicą większość dobrze wykształconych Polaków zatrudniana jest poniżej ich wykształcenia i posiadanych kwalifikacji. Innym istotnym aspektem migracji są kwestie społeczne. Towarzyszy im często proces rozłąki z rodziną, przyjaciółmi, a szczególnie z dziećmi – najbardziej potrzebującymi wsparcia, opieki i pomocy. Konsekwencją takiej sytuacji mogą być np. trudne do opanowania patologie.

W przeprowadzonej analizie można postawić hipotezy badawcze: 1) migracje zarobkowe Polaków po 2004 roku związane są głównie z poszukiwaniem legalnej pracy; 2) w znaczny sposób zmieniła się struktura emigrantów z Polski – opiera się na ludziach młodych, dobrze wykształconych, z dobrą znajomością języków obcych (głównie angielskiego), pochodzących z różnych ośrodków; 3) krótkookresowe migracje zarobkowe Polaków mają głównie na celu poprawę ich kondycji ekonomicznej, a emigranci nie planują (w tym okresie) wyjazdów długookresowych czy na pobyt stały.

Wśród dotychczasowych opracowań podejmujących tematykę migracji zarobkowych na uwagę zasługują prace autorskie i redagowane m.in. przez: A. Bobrowską, H. Chałupczak, R. Jończy, P. Kaczmarek, M. Lesińską, K. Markowskiego, M. Okólskiego oraz dane źródłowe publikowane przez GUS (w ramach prowadzonych od 1992 r. Badań Aktywności Ekonomicznej Ludności – BAEL), MSWiA, MRPiPS, znajdujące się w rocznikach demograficznych i statystycznych oraz w raportach, np. Gi Group (i inne – pełen wykaz w bibliografii).

Determinanty wpływające na podjęcie decyzji o wyjazdach zarobkowych Polaków

Bardzo istotnym aspektem, będącym fundamentem praw Unii Europejskiej, jest możliwość swobodnego przemieszczania się obywateli UE pomiędzy krajami Wspólnoty. Przystąpienie Polski do UE w 2004 roku pozwoliło na swobodny przepływ migrantów i migracje zarobkowe Polaków. Na początku naszego członkostwa w UE rynki pracy otworzyła Szwecja, Irlandia, Wielka Brytania, a w 2006 roku Finlandia, Grecja, Hiszpania, Portugalia oraz Włochy i Holandia. Pozostałe państwa członkowskie czekały na wejście Polski do układu Schengen (21 grudnia 2007 r.). Od 30 marca 2008 roku Polacy, bez kontroli osobowych na granicach wewnętrznych, mogą przekraczać granice Wspólnoty, a od 2011 roku podejmować pracę w każdym państwie UE (*Sytuacja demograficzna Polski do 2019 r.*, 2020, s. 72).

Wśród motywów wpływających na podjęcie decyzji o migracji możemy wymienić te o podłożu ekonomicznym, demograficznym, społeczno-politycznym oraz środowiskowym. Migracje zarobkowe związane są z chęcią poprawy sytuacji ekonomicznej, polepszenia warunków życia i stabilizacją, a także z możliwością zmniejszenia frustracji, wynikającej z braku perspektyw na poprawę statusu materialnego, oraz realizacją własnych aspiracji zawodowych. Jak każdy z rodzajów migracji, również migracje zarobkowe opierają się na dwóch rodzajach czynników („wypychające” i „przyciągające”), wpływających na ich rozwój. Za czynniki „wypychające”, skłaniające do poszukiwaniu nowych perspektyw ekonomicznych za granicą, możemy uznać: ubóstwo, bezrobocie, niskie płace, wysoki przyrost naturalny, brak podstawowej opieki medycznej czy braki w systemie edukacji. Wśród czynników „przyciągających”, ograniczających skalę wyjazdów zarobkowych, możemy wymienić: perspektywę wyższych zarobków, poprawy standardu życia, rozwój osobisty lub zawodowy (Mansoor, Quillin, 2006, s. 78). Niewątpliwie migracje zarobkowe zaliczane są do najczęstszych. Polegają one na przemieszczaniu się ludności w takie miejsce, które nie jest ich krajem pochodzenia, ale które daje możliwość podjęcia pracy, co w konsekwencji ma wpłynąć na podniesienie dochodów, a także standardu życia. Samo zjawisko ma charakter przejściowy. Wśród migrantów zarobkowych można wyodrębnić migrantów kontraktowych i wahałowych. Migranci wahałowi to osoby, które wyjeżdżają tylko na chwilę, mają kontakt z rodziną i miejscem zamieszkania, a ich praca bardzo często jest niezalegalizowana. Migranci kontraktowi opuszczają kraj w celu podjęcia pracy, która jest legalna, a sam wyjazd jest zorganizowany i w pełni ustalony z pracodawcą. Można stwierdzić, że migracje zarobkowe są umotywowane wyłącznie chęcią poprawy warunków życia (Jończy, 2016, s. 39–40).

Do innych przyczyn migracji można zaliczyć chęć sprawdzenia siebie i swoich umiejętności i kwalifikacji wśród międzynarodowych korporacji i zagranicznego biznesu. Kolejnym, wspomnianym już problemem, jest różnica w zarobkach w porównaniu z innymi krajami UE, a niskie wynagrodzenia oferowane przez pracodawców krajowych wciąż powodują zainteresowanie Polaków rynkiem zachodnim. Często też, oprócz niskich zarobków, powodem migracji jest brak odpowiednich kwalifikacji lub po prostu brak możliwości podjęcia wymarzonej pracy.

W tym miejscu warto jeszcze wspomnieć o sieci EURES, czyli Europejskiej Służbie Zatrudnienia, do której Polska wstąpiła, stając się członkiem Unii Europejskiej. Sieć działa na terenie całej Wspólnoty i głównym jej zadaniem jest wspieranie mobilności pracowników na europejskim rynku pracy. Dzięki niej Polacy mogą dotrzeć do rynków zagranicznych. Sieć EURES świadczy usługi w zakresie unijnego pośrednictwa pracy i informowania w zakresie warunków życia i pracy w państwach członkowskich UE i EFTA (*Informacje o EURES*, 2021).

Jak podaje Work Service (w badaniach opublikowanych z 2021 roku), do przyczyn kształtujących migracje Polaków obok wyższych zarobków (79%) i wyższego standardu życia (47%) można zaliczyć także lepsze warunki socjalne (31%), lepsze perspektywy rozwoju zawodowego (35,7%), brak odpowiedniej pracy w Polsce (31%), możliwość podróżowania (25%), korzystniejszy system podatkowy (20%), bardziej przyjazną administrację publiczną (11%), bezpieczniejsze położenie geopolityczne (14%), a także obecność rodziny lub bliskich, którzy mieszkają lub zamierzają zamieszkać za granicą (4%) (Raport Gi Group, listopad 2021, s. 21).

Według badanych największą barierą, która powstrzymuje Polaków przed wyjazdem do pracy za granicę, jest przywiązanie do rodziny i przyjaciół w Polsce (65%) oraz atrakcyjna praca w kraju (38%). Do innych przeszkód zaliczają zbyt silne różnice kulturowe, mentalne (18%), nieznajomość języka obcego (12%), kłopoty zdrowotne (11%), brak wystarczających środków na wyjazd i osiedlenie się (10%), a także brak odpowiednich kwalifikacji – brak uprawnień, nieznajomość rynku (10%), małe szanse na znalezienie pracy (8%) (Raport Gi Group, listopad 2021, s. 25).

Kto obecnie chciałby wyjechać do pracy do bogatszych państw UE? Według danych Work Service są to mężczyźni (70%) w wieku od 24 do 34 lat z wykształceniem podstawowym lub zawodowym (42%), mieszkający w małych miastach we wschodnich rejonach Polski. Osoby te perforowałyby zatrudnienie w usługach (38,4%) lub przemyśle (14,1%) (Raport Gi Group, listopad 2021, s. 14–20).

Główne kierunki migracji zarobkowych Polaków w XXI wieku

Migracja to zjawisko o dynamicznym charakterze. Na przestrzeni kilkunastu lat nasiliło się i objęło praktycznie cały świat. Oznacza to, że coraz więcej osób decyduje się, aby zmienić swoje dotychczasowe miejsce zamieszkania, a każdy kraj może być nie tylko źródłem, ale i celem migracji (Lisiecki, 2008, s. 7). Procesy migracji wywierają ogromny wpływ nie tylko na życie migranta, ale także na kraj docelowy, do którego on przybywa, i na kraj, z którego wyjeżdża. W XXI wieku w Polsce zostały przeprowadzone trzy narodowe spisy powszechnie – w 2002, 2011 i 2021 roku (wyniki ostatniego są w trakcie opracowania). Według tych danych emigracje na pobyt czasowy uległy wyraźnej zmianie. W 2002 roku czasowo za granicą przebywało 786,1 tys., natomiast w 2011 roku już 2017,5 tys. Polaków. Spośród tych osób 72,8% jako przyczynę wyjazdu wskazywało

pracę. Warto zauważyć, że 83% emigrantów było w wieku produkcyjnym, a 65% w produkcyjnym mobilnym, tj. poniżej 45. roku życia (*Sytuacja demograficzna Polski do 2019 r.*, 2020, s. 93–94). Zmianie uległ również charakter migracji, przyjmując głównie cechy legalności zatrudnienia.

Głównymi kierunkami emigracji zarobkowych wybieranymi przez Polaków są tzw. stare państwa UE: Niemcy, Holandia, Włochy, Irlandia, a także (również po brexicie) Wielka Brytania i znajdująca się poza UE Norwegia. W tabeli 1 przedstawiono liczbę osób z Polski, które przebywały czasowo za granicą w latach 2004–2020 (GUS, 2021a).

Tabela 1. Emigracja z Polski na pobyt czasowy w wybranych latach i państwach

Kraj przebywania	Liczba emigrantów* (tys.)				
	2004	2015	2018	2019	2020
Wybrane państwa UE					
Austria	15	36	41	41	41
Belgia	13	52	54	53	52
Czechy	–	9	10	10	10
Dania	–	30	34	34	34
Finlandia	0,4	3	3	3	3
Francja	30	64	64	63	63
Grecja	13	8	7	7	5
Hiszpania	26	30	28	28	28
Holandia	23	112	123	125	135
Irlandia	15	111	113	112	114
Niemcy	385	655	706	704	706
Portugalia	0,5	1	1	1	1
Szwecja	11	46	51	51	49
Wielka Brytania	150	720	695	678	–
Włochy	59	94	90	88	86
Ogółem UE	750	1983	2031	2008	1339
Kraje spoza UE	20	115	124	126	634
Norwegia	–	84	86	88	87
Wielka Brytania	–	–	–	–	514**

* liczba osób przebywających za granicą na koniec danego roku

** Od zawiadomienia o wejściu w życie Umowy o wystąpieniu Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej z Unii Europejskiej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (Dz. Urz. UE L 29 z 31 stycznia 2020 r., s. 189).

Źródło: GUS (2021a), s. 2.

Jak wynika z powyższych danych, rok 2020 przyniósł spadek wielkości migracji Polaków na pobyt czasowy do Wielkiej Brytanii, która w drugiej dekadzie XXI wieku była głównym kierunkiem (obok Niemiec) migracyjnych wyjazdów naszych rodaków, z 678 tys. do 514 tys. (mniej o 164 tys.), co może być związane z niepewnością wynikającą z nadchodzącego brexitu.

Warto jednak zauważyć wcześniejszy, gwałtowny wzrost migracji czasowej Polaków nad Tamizę w stosunku do 2004 roku: 2015 – 720 tys., 2018 – 695 tys., 2019 – 678 tys. (Kisiel, Lizińska, Rosochacka, 2017, s. 134–136). Obok Wielkiej Brytanii mniejszy napływ migrantów zarobkowych zaobserwowano we Włoszech i w Szwecji. Wzrosło zainteresowanie wyjazdami do Niemiec i Irlandii (pomimo zagrożenia COVID-19), a także Holandii i nienależącej do UE Norwegii (GUS, 2021a). W okresie zagrożenia COVID-19 zmienił się także stosunek do wyjazdów zarobkowych. Preferowane wyjazdy krótkoterminowe do trzech miesięcy, które jeszcze w 2018 roku planowało 37% osób, są obecnie rozważane przez 18%. Planujący swoje pobyty z czasowym zatrudnieniem opowiadają się za wyjazdem minimum półrocznym (Raport Gi Group, listopad 2021, s. 24).

W szczegółowej analizie GUS-u według województw w 2019 roku za granicą powyżej trzech miesięcy przebywało 2150 tys. osób, z czego 1204,1 tys. to mężczyźni, a 1210,9 tys. to kobiety. Najwięcej emigrujących zarobkowo mężczyzn – 273,9 tys. pochodziło z województwa śląskiego, 228,4 tys. z dolnośląskiego i 220,4 tys. z województwa małopolskiego. Najmniej z województwa świętokrzyskiego – 74,7 tys. Podobnie wyglądają dane dotyczące emigrujących kobiet – 146,7 tys. z województwa śląskiego, 121,7 tys. z dolnośląskiego i 116,7 tys. z małopolskiego. Najmniej kobiet emigrowało w celach zarobkowych z województwa łódzkiego – 20,4 tys., lubuskiego – 24,3 tys. i świętokrzyskiego – 29,0 tys. (więcej szczegółowych danych w tab. 2).

Tabela 2. Ludność przebywająca czasowo za granicą powyżej 3 miesięcy, według charakteru miejsca zamieszkania przed wyjazdem i województw, w 2019 roku

Województwa	Ogółem	Miasta	Wieś
	w tys.		
Ogółem	2150,0	1599,5	815,5
Dolnośląskie	228,4	183,9	52,0
Kujawsko-pomorskie	127,9	90,1	37,8
Lubelskie	133,5	76,9	56,6
Lubuskie	75,4	51,1	24,3
Łódzkie	89,4	69,0	20,4
Małopolskie	220,4	128,2	106,6
Mazowieckie	168,6	135,8	40,4
Opolskie	136,3	65,6	70,7
Podkarpackie	210,5	102,3	108,2
Podlaskie	129,7	84,2	45,6
Pomorskie	160,1	122,1	46,2
Śląskie	273,9	216,6	57,3
Świętokrzyskie	74,7	47,7	29,0
Warmińsko-mazurskie	128,3	83,6	44,6
Wielkopolskie	128,9	86,0	42,9
Zachodniopomorskie	128,9	94,1	34,8

Źródło: *Sytuacja demograficzna Polski do 2019 r.* (2020), s. 101.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego z 2020 roku (dotyczących końca 2019 r.) więcej osób wyjeżdżało za granicę z ośrodków miejskich – 1599,5 tys. niż z ośrodków wiejskich – 815,5 tys. Najliczniejszą grupę stanowiły osoby z województwa śląskiego, dolnośląskiego i mazowieckiego. Najmniej osób wyjeżdżało w poszukiwaniu pracy za granicę z województwa świętokrzyskiego. Z kolei najwięcej osób migrantów zarobkowych z ośrodków wiejskich pochodziło z województwa podkarpackiego i małopolskiego, a najmniej z województw lubelskiego, świętokrzyskiego, kujawsko-pomorskiego i lubuskiego (*Sytuacja demograficzna Polski do 2019 r.*, 2020) (więcej szczegółowych danych w tab. 2).

Tabela 3. Ludność przebywająca czasowo za granicą powyżej 3 miesięcy, według płci i grup wiekowych, w 2019 roku

Grupy wieku	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
	w tys.		
Ogółem	2415,0	1204,1	1210,9
0–4	67,4	35,3	32,0
5–9	76,7	40,2	36,5
10–14	95,5	49,3	46,2
15–19	84,8	43,3	41,6
20–24	129,7	64,7	65,0
25–29	210,5	104,7	105,9
30–34	300,6	147,6	153,1
35–39	361,2	179,0	182,2
40–44	279,9	144,2	135,7
45–49	197,2	101,8	95,4
50–54	167,1	84,7	82,4
55–59	156,1	78,5	77,6
60–64	123,1	60,5	62,5
65–69	71,3	33,8	37,5
70–74	36,2	16,0	20,2
75 lat i więcej	57,7	20,5	37,2

Źródło: *Sytuacja demograficzna Polski do 2019 r.* (2020), s. 98.

Rozróżniając ludność przebywającą czasowo za granicą powyżej trzech miesięcy według grup wiekowych możemy zauważyć, że w 2014 roku dominowały osoby pomiędzy 20. a 29. rokiem życia; w 2017 roku najwięcej osób było w przedziale 40–44 lata – 377,8 tys., a najmniej w przedziale 70–74 lata – 30,0 tys. osób. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2018 roku najliczniejszą grupą przebywającą poza granicami naszego kraju na okres dłuższy niż trzy miesiące były osoby w wieku 30–39 lat. Analizując dane GUS z 2018 roku, można

zauważyć, że najwięcej mężczyzn przebywających poza granicami kraju powyżej trzech miesięcy znajdowało się w przedziale wiekowym 35–39 lat – 189,7 tys. oraz 30–34 lata – 178,9 tys., a także 40–44 lata – 137,7 tys. Najmniejszą grupę mężczyzn stanowili ci między 70–74 rokiem życia – 12,9 tys. Wśród kobiet liczby przedstawiają się dosyć podobnie: najwięcej kobiet było między 30. a 34. rokiem życia – 191,0 tys., a także między 35. a 39. rokiem życia – 188,1 tys. oraz między 40. a 44. rokiem życia – 127,5 tys. Szczegółowe dane umieszczono w tabeli 3.

Emigracja zarobkowa z Polski po 2004 roku. Bilans strat i korzyści

W bilansie zysków i strat migracji zarobkowych z Polski trudno wysnuć jednoznaczne wnioski. Czy zatem istnieją korzyści? Na niektóre z nich warto zwrócić uwagę w sytuacji migracji długotrwałej czy emigracji całej rodziny: „Poza niewątpliwymi pozytywnymi ekonomicznymi są to także walory edukacyjne (zwiększona motywacja do nauki języków), kulturowe (poznawanie innych kultur wpływa na stosunek do odmienności) oraz tożsamościowe (wyjazd za granicę)” (Czerniejewska, 2013, s. 140). Spośród korzyści z migracji w skali makro należy z pewnością wymienić zmniejszenie napięcia społecznego dotyczącego trudnej sytuacji na rynku pracy, który nie mógł wchłonąć dużej liczby nowych roczników wchodzących na ten rynek. Stopa bezrobocia w Polsce spadła z 19% na początku 2004 roku do 11,4% w roku 2014, do 5,4% w 2021 roku (tab. 4).

Tabela 4. Stopa bezrobocia w Polsce w wybranych latach (w %)

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Stopa	19,0	17,6	14,8	11,2	9,5	12,1	12,4	12,5	13,4
Rok	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stopa	13,4	11,4	9,7	8,3	6,6	5,8	5,2	6,3	5,4

Źródło: GUS (2022).

Bezrobociu towarzyszy wiele negatywnych skutków: ubożenie społeczeństwa, a w następstwie tego obniżenie się warunków materialnych, społecznych i życiowych części ludności; wzrost przestępczości; lęk o przyszłość swoją i swojej rodziny; stagnacja zawodowa; frustracja; poczucie rezygnacji i braku perspektyw na szybką poprawę; problemy zdrowotne; spadek poczucia własnej wartości, co może skutkować zwiększeniem się prawdopodobieństwa uzależnień od alkoholu lub narkotyków. Powyższe czynniki mogą skłonić do natychmiastowej chęci opuszczenia rodzinnego kraju (Wojnicz, 2016, s. 131–135).

Jednym z pozytywów zagranicznych migracji zarobkowych Polaków są transfery pieniężne. Osoby pracujące za granicą przesyłają znaczne kwoty finansowe, głównie członkom swoich rodzin. Ma to także negatywne konsekwencje, a rodziny migrantów w Polsce zaczynają ograniczać swoją aktywność zawodową, licząc na stałe zabezpieczenie finansowe pozyskiwane z takich transferów (Iglicka, 2008, s. 68–69). Napływ transferów z zagranicy skutkuje wzrostem ilości pieniędzy w obiegu (skup walut znacznie przewyższa ich sprzedaż) (Puzio-Wacławik, 2010, s. 185–186).

Polscy emigranci wykazują skłonności do nabywania znanych im produktów z krajowego rynku, co prowadzi do wzrostu eksportu do kraju ich goszczącego. W wielu państwach UE, gdzie znajdują zatrudnienie Polacy, powstają polskie restauracje i sklepy, trudniące się sprowadzaniem towarów z Polski (Puzio-Waślawik, 2010, s. 188).

Negatywnym skutkiem jest niewątpliwie fakt, że większość polskich emigrantów podejmuje się za granicą prac poniżej swoich kwalifikacji i poziomu wykształcenia. W konsekwencji wielu z nich, po latach pracy w sektorze usług, niewymagającej specjalnych kwalifikacji, nie będzie mogło liczyć na awans ani za granicą, ani w Polsce. W razie powrotu do kraju niektórych może dotknąć zjawisko podwójnej marginalizacji, co może skutkować, zwłaszcza w ujęciu regionalnym, wzrostem stopy bezrobocia.

Inną kwestią są społeczne koszty procesów migracyjnych, czyli koszty związane z rozłąką z rodziną, z rozpadem rodziny, z osłabieniem więzi społecznych oraz ze zjawiskiem eurosieroctwa (Iglicka, 2008, s. 63–68). W wielu wypadkach efektem eurosieroctwa jest wagarowanie, problemy z nauką, porzucanie szkoły, agresja, kontakt z alkoholem i narkotykami, wchodzenie w środowiska patologiczne (Kozak, 2010, s. 114–116).

Poza tym kraj opuszczają zwłaszcza ludzie młodzi, do 40. roku życia. Dla Polski ma to niekorzystne następstwa zarówno w sferze ekonomicznej, jak i demograficznej. Priorytetem stają się więc decyzje o zagranicznych wyjazdach zarobkowych, natomiast ewentualne założenie czy powiększenie rodziny schodzi na dalszy plan (Samoraj, 2008, s. 120).

Migracje Polaków wpływają niekorzystnie na stabilność finansową systemu ubezpieczeń społecznych. Wynika to z dysproporcji między liczbą pracujących, którzy płacą składki na ubezpieczenia społeczne, a liczbą osób pobierających świadczenia emerytalno-rentowe. W Polsce rodzi się coraz mniej dzieci, co w przyszłości ograniczy rynek pracy. Ponadto w wiek emerytalny wchodzi roczniki z wyżów demograficznych (Markowski, 2008, s. 48–49).

Z kolei migrację zarobkową do Polski cechuje wytworzenie się szarej strefy na rynku pracy. Zjawisko to dotyczy głównie Ukraińców, którzy mimo dostępnych legalnych dróg zatrudnienia wolą funkcjonować w szarej strefie. Niestety brakuje dokładnych danych odnośnie do nielegalnych zagranicznych pracowników w Polsce – ich liczbę szacuje się w przedziale między kilkadziesiąt a kilkaset tysięcy osób (Grzyb, 2008, s. 97).

Najważniejsze zmiany społeczne wywołane migracją zachodzą na gruncie rodziny. Z jednej strony są to pozytywne efekty, jak poprawa sytuacji materialnej, a co za tym idzie, polepszenie sytuacji osobistej i rodzinnej, większe możliwości realizacji planów na przyszłość, zdobycie nowych umiejętności, kształtowanie aspiracji. Generalnie każde państwo prowadzi swoją politykę migracyjną, która musi być reakcją na zachodzące procesy migracyjne, być rezultatem badań z perspektywy polityki publicznej (Chałupczak, 2013, s. 78). Koszty migracji często jednak przewyższają zyski. Pojawiają się problemy związane z wielokulturowością, ograniczeniem starych tradycji i zwyczajów oraz wprowadzaniem tych tradycyjnych dla innych państw i narodów (Puzio-Waślawik, 2010, s. 88–89).

Podsumowanie

Polska jest krajem imigracyjnym, a po 2016 roku saldo migracji jest dodatnie. Co pewien czas w naszym kraju dochodziło do masowych wyjazdów, głównie o podłożu ekonomicznym. Fale tych wyjazdów miały i mają wpływ na rozwój państwa. Podjęta w artykule kwestia krótkotrwałej migracji zarobkowej pokazuje, że zjawisko to sięga powyżej 2 mln Polaków w skali roku. Towarzyszą temu rodzące się pytania dotyczące przyszłego rozwoju naszej gospodarki oraz rosnących problemów społecznych, np. starzenia się społeczeństwa, którego część w połowie lat czterdziestych XXI wieku będzie w wieku poprodukcyjnym. Społeczne skutki migracji Polaków są trudniejsze w ocenie niż skutki ekonomiczne. Fakt ten wynika z dużej liczby wyjazdów czasowych w ogólnej liczbie migracji. Co prawda wyjazdy czasowe nie powodują trwałych zmian w strukturze populacji Polski, wpływają jednak na indywidualną sytuację migrantów i funkcjonowanie społeczności wysyłających, do których mniej lub bardziej regularnie migranci powracają. Najbardziej widoczne społeczne konsekwencje migracji dotyczą kultury bytu. Dzięki nowym doświadczeniom zdobytym za granicą, większym możliwościom finansowym i aspiracjom migrantów przejmowane są przez nich wzorce konsumpcyjne państw przyjmujących (tj. wzorce kultury masowej), tamtejsze formy spędzania wolnego czasu czy nowe źródła ułatwiające poprawę życia. Zwiększona konsumpcja często odgrywa istotną rolę w określeniu pozycji w lokalnej społeczności i zwiększeniu prestiżu. Drugim zjawiskiem jest ewolucja samej migracji – od emigracji krótkookresowej do długookresowej (w tym rezydencji), staranie się o obywatelstwo w innych państwach. Ze względów społecznych istotnym problemem stało się eurosieroctwo, dotyczące młodego pokolenia Polaków, gdyż w wielu wypadkach wyjazdy czasowe dotyczą nie jednego, ale dwojga rodziców. Podejmowane działania związane są z emigracją całych rodzin, poszukiwaniem lepszych warunków do życia w innych państwach, na terenie np. UE.

Bibliografia

- Bobrowska, A. (2013). Migracje Polaków po przystąpieniu do Unii Europejskiej. *Colloquium*, 2, 49–64.
- Chałupczak, H. (2013). Paradygmat badawczy polityki migracyjnej państwa z perspektywy politologicznej. W: M. Lesińska, M. Okólski (red.), *Współczesne polskie migracje: strategie – skutki społeczne – reakcja państwa* (s. 77–98). Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Czerniejewska, I. (2013). „Szklanka do połowy pusta?”. O dostrzeganiu plusów i minusów sytuacji uczniów z rodzin migrujących. W: M. Lesińska, M. Okólski (red.), *Współczesne polskie migracje: strategie – skutki społeczne – reakcja państwa* (s. 137–155). Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Grzyb, J. (2008). Polskie doświadczenia ze swobodnym przepływem pracowników w poszerzonej Unii Europejskiej. W: M.S. Zięba (red.), *Migracja – wyzwanie XXI wieku* (s. 95–98). Lublin: KUL.
- GUS (2005). *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej*.
- GUS (2016). *Rocznik demograficzny*.
- GUS (2019). *Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004–2018*. Pobrano z: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-zagraniczne-ludnosci/informacja-o-rozmiarach-i-kierunkach-czasowej-emigracji-z-polski-w-latach-2004-2018,2,12.html> (7.02.2020).
- GUS (2020). *Rocznik Demograficzny*.
- GUS (2021a). *Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004–2020*. Pobrano z: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-zagraniczne-ludnosci/informacja-o-rozmiarach-i-kierunkach-czasowej-emigracji-z-polski-w-latach-2004-2020,2,14.html> (20.01.2022).

- GUS (2021b). *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej*.
- GUS (2022). *Stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 1990–2022*. Pobrano z: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/stopa-bezrobocia-rejestrowanego-w-latach-1990-2022,4,1.html> (21.04.2022).
- Homoncik, T., Pujer, K., Wolańska, I. (2017). *Ekonomiczno-społeczne aspekty migracji Wybrane problemy*. Wrocław: Exante.
- Horolets, A., Lesińska, M., Okólski, M. (2019). Stan badań nad migracjami w Polsce na przełomie wieków. Próba diagnozy. *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny*, 2 (172), 7–49.
- Iglicka, K. (2008). *Kontrasty migracyjne Polski. Wymiar transatlantycki*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Iglicka, K., Olszewska, O., Stachurski, A., Żurawska, J. (2005). Dylematy polityki migracyjnej Polski. *Prace Migracyjne*, 58, 3–49.
- Informacje o EURES (2021). Pobrano z: <https://eures.praca.gov.pl/o-nas/informacje-o-eures> (26.11.2021).
- Jończy, R. (2013). Regionalne skutki odpływu ludności Polski w okresie transformacji (wnioski z badań własnych w regionie opolskim). W: M. Lesińska, M. Okólski (red.), *Współczesne polskie migracje: strategie – skutki społeczne – reakcja państwa* (s. 35–76). Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Kaczmarczyk, P. (2008). Współczesne procesy migracyjne z Polski. Stan wiedzy. *Przegląd Polonijny*, 4, 41–74.
- Kisiel, R., Lizińska, W., Rosochacka, P. (2019). Migracje zarobkowe Polaków w kontekście brexitu. *Przegląd Wschodnioeuropejski*, 10 (1), 129–137.
- Kozak, S. (2010). *Patologia eurosieroctwa w Polsce. Skutki migracji zarobkowej dla dzieci i ich rodzin*. Warszawa: Difin.
- Lisiecki, M. (2008). Migracja jako realne i potencjalne zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa. W: K. Markowski (red.), *Migracja dodana?* (s. 9–17). Lublin: KUL.
- Mansoor, A., Quillin, B. (red.) (2006). *Migration and Remittances. Eastern Europe and the Former Soviet Union*. Washington DC: World Bank.
- Markowski, K. (2008). Ekonomiczne aspekty migracji. W: M.S. Zięba (red.), *Migracja – wyzwanie XXI wieku* (s. 37–52). Lublin: KUL.
- MRPiPS (2017). *Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za rok 2016*. Pobrano z: <https://www.gov.pl/web/rodzina/informacja-o-sytuacji-osob-starszych-w-polsce-za-rok-2016> (20.01.2022).
- MSWiA (2011). *Polityka migracyjna Polski – stan obecny i postulowane działania*. Pobrano z: https://emn.gov.pl/download/75/12409/Polityka_migracyjna_Polski__stan_obecny_i_postulowane_dzialania.pdf (7.01.2022).
- Puzio-Waślawik, B. (2010). Społeczno-ekonomiczne skutki migracji Polaków po akcesji Polski do Unii Europejskiej. *Zeszyty Naukowe PTE*, 8, 179–193.
- Raport Gi Group (listopad 2021). *Migracje zarobkowe Polaków. Edycja X*. Pobrano z: <https://www.pl.gigroup.com/static/GI-raport-migracyjny.pdf> (21.01.2022).
- Samoraj, B. (2008). Polski rynek pracy wobec cudzoziemców poszukujących zatrudnienia. Spojrzenie pracodawców i polityków gospodarczych. W: G. Firlit-Fesnak (red.), *Migracje międzynarodowe a modernizacja systemu politycznego i społecznego* (s. 117–140). Warszawa: Aspra JR F.H.U.
- Sytuacja demograficzna Polski do 2019 r. Migracje zagraniczne ludności w latach 2000–2019* (2020). Warszawa: GUS.
- Wojnicz, L. (2016). Przyczyny migracji Polaków w Unii Europejskiej po 1 maja 2004 roku. *Przeszłość Demograficzna Polski*, 3, 131–150.
- Zawiadomienie o wejściu w życie Umowy o wystąpieniu Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej z Unii Europejskiej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej. Dz. Urz. UE L 29 z 31 stycznia 2020 r.
- Zespół do Spraw Migracji (2019). *Polityka migracyjna Polski*. Warszawa. Pobrano z: <https://interwencjaprawna.pl/wp-content/uploads/2019/06/Polityka-migracyjna-Polski-wersja-ostateczna.pdf> (7.05.2021).

Cytowanie

- Wojtaszak, A. (2022). Główne determinanty migracji zarobkowych Polaków do państw Unii Europejskiej po 2004 roku i ich następstwa. *Acta Politica Polonica*, 2 (54), 175–186. DOI: 10.18276/ap.2022.54-11.